

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Český jazyk

7. ročník

inovace a zkvalitnění výuky směřující k rozvoji čtenářské a informační gramotnosti

CO POVÍDÁ PTÁK?

zlepšování čtenářské gramotnosti ve spojení odborného textu, romské pohádky, přísloví a pořekadel

vl.znak: UM-ČJ

Charakteristika: Hodina literatury v 7. ročníku. Cílem je procvičit čtenářské strategie (kompetence k řešení problémů), seznámit žáky s tematicky spojenými texty – úryvkem odborného textu s romskou pohádkou, u ní pak vyvodit její poselství, srovnat s příslovími a pořekadly o ptácích, skupinově zdramatizovat (kompetence komunikativní) úryvek a jeho modifikaci. Práce jednotlivců nebo dvojic do pracovních listů.

Pomůcky: pracovní listy, diaprojektor, internet, psací potřeby, učebnice

Postup:

- 1) **pro dobré naladění může učitel po celou dobu pouštět prezentace ptáků a ptačího zpěvu – Hlasy kolem nás 1-3 (celkem asi 45 min)**

<http://www.youtube.com/watch?v=gKrS3pZE0Iw>

<http://www.youtube.com/watch?v=BRbqqYUFvck>

<http://www.youtube.com/watch?v=MvdDXhohfLM>

- 2) **práce s odborným textem** – 1.část, určení, jakým způsobem ptáci vytvářejí zvuky k dorozumívání

Ptáci jsou proslulí svými zvukovými schopnostmi. Volání a u některých druhů i zpěv jsou hlavními zvukovými komunikačními prostředky ptáků; ačkoli někteří ptáci využívají i mechanických zvuků, což může být **rozeznění per pomocí proudu vzduchu**, jako např. u samců bekasíny otavní, teritoriální **bubnování** u datlů či **používání nástrojů k tlučení** jako u kakadu arového. Ptačí volání a písně mohou být velmi složité; **zvuk bývá vytvářen v tzv. syrinxu** umístěném v průdušnici, a to v místě jejího rozdělení na průdušky. Některé druhy umí ovládat obě strany syrinxu odděleně, čímž je v jednom čase možný vznik dvou různých písní najednou.

- 3) **práce s odborným textem** – 2. část: k čemu používají ptáci volání a zpěv?

Volání a zpěv jsou používány pro různé cíle, několik jich může být spojeno do jedné písně. Jsou využívány při hledání partnera, jindy k jeho vábení,

pomáhají **k identifikaci potenciálních partnerů** nebo ve společných skupinách (často v kombinaci s vizuální komunikací). Mohou **předávat informace o kvalitě samců a pomoci při výběru samic**. Hlas je používán i **pro vymezení a udržování teritoria**. Volání může být používáno také **k rozpoznávání jednotlivých jedinců**, pomáhá rodičům **nalézt mláďata** v přeplněných koloniích nebo dospělým **shledat se s partnery** na počátku období rozmnožování. Často se volání týká také **varování** dalších ptáků před potenciálními predátory; volání tohoto typu mohou být detailní a mohou vyjadřovat specifickou informaci o povaze hrozby.

4) **usuzování** - romská lidová pohádka: **Co povídá pták?** O čem může být pohádka s podobným názvem?

5) **společné čtení v rolích**, po přípravném tichém čtení

Romská lidová pohádka

Co povídá pták?

Můj sladký, požehnaný (Bože), jeden kovář šel se svou ženou do města. Šli pěšky, ne, dřív autobusy nejezdily jako dnes, a lid chodil pěšky. Slunce pálilo, do města bylo ještě daleko, muž povídá: „Pojď, ženo, sedneme si na chvilku a trochu si odpočineme.“

Dobrá. Posadili se pod strom. Najednou se ozvalo něco jako zpěv. Muž se podívá nahoru – a až nahoře v koruně stromu seděl veliký pták a zpíval.

„Poslouchej, ženo, jak ten pták zpívá! Jen si poslechni, co povídá: Měch, kleště, kladivo! Měch, kleště, kladivo!“ Žena poslouchá, poslouchá. „Ale kdepak, člověče! Víš, co ten pták říká? Nůž, mísa, hrnec!“

„Ženo má, jsi hluchá! Pořád jen se točíš v kuchyni, děláš s nádobím, a myslíš si, že takový vznešený pták bude mluvit o hrncích jako ty?“

„Muži můj, to ty nedoslýcháš! Od rána do večera tlučeš do kovadliny, a zkrátka jsi ohluchl.“

Tak se dohadovali a dohadovali a pták pořád seděl nahoře v koruně stromu a křičel.

Tou cestou šli také dva muzikanti, otec se synem, otec housle pod paždí, syn nesl kytaru. Vzájemně se pozdravili, kam jdeš, kam jdeš? A kovář povídá: „Poslouchejte, strejčku, vy jste hudebník, vy máte dobrý sluch – co to povídá ten pták nad náma?“

Starý poslouchá, poslouchá a pak povídá: „Zahraj mi mou písničku, zahraj mi mou písničku!“

„Promiň, tati, nezlob se, ale ten pták říká: „Je ta kytara tvoje?“ Kluk si vypůjčil kytaru od kamaráda, který nebyl doma, a teď si dělá výčitky, co kamarád řekne, až se vrátí a uvidí – kytara nikde.

Šel tamtudy farář. Kovář povídá: „Lidi, zeptáme se faráře. Farář je učený člověk, ten nám to vysvětlí.“

Farář přijde, Romové ho pěkně pozdravili, jak se sluší a patří: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“

„Až na věky,“ odpověděl farář.

„Faráři,“ povídá kovář, „vy jste studovaný člověk, hele, poslouchajte, co povídá ten pták.“

Farář poslouchal, poslouchal, oči obrácené k nebi, a pak zazpíval silným hlasem: „Držte se křesťanské víry!“

Tak dlouho se přeli, až pták uletěl.

Každý soudí podle své zkušenosti. Každý hledí na svět svýma očima. Každý ví své. Každý věří svému. A co tedy říkal ten pták? Kdo ví. Jenom Bůh a ten, kdo rozumí ptačí řeči.

M. Hübschmanová: Hin man ajsi čhaj, so... Romské hádanky, Fortuna 2003

6) Otázky a úkoly k textu:

- v čem se ukázka liší od klasické pohádky?
- v čem se podobá bajce?
- pojmenuj hlavní myšlenku
- kdo je autorem?

7) Doplnění podle smyslu textu:

Co by mohl (a)slyšet v ptačí řeči:

- *žák jako ty*
- *horník*
- *lékařka*
- *politik*
- *zloděj*
- *učitelka*

8) Dramatizace – žáci si vyzkouší dialog pod stromem v nových rolích

9) vysvětlení významu přísloví a pořekadel:

Každý pták své peří chválí.

Když ptáčka lapají, pěkně mu zpívají.

Podle peří poznáš ptáka, podle řeči nezdvořáka.

Ranní ptáče dál doskáče.

Vrána vráně oči nevyklove.

Lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše.

Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.

Lepší jeden pták na talíři pečený, nežli dva v povětrí vznesení.

Potrefená husa nejvíc kejhá.

Vrána zůstane černá, i kdybys ji ve sněhu vyválel.

Mířil na vránu a trefil krávu.

10) shrnutí , hodnocení hodiny

Pracovní listy:

1) Podtrhni v textu, jakým způsobem ptáci vytvářejí zvuky k dorozumívání

Ptáci jsou proslulí svými zvukovými schopnostmi. Volání a u některých druhů i zpěv jsou hlavními zvukovými komunikačními prostředky ptáků; ačkoli někteří ptáci využívají i mechanických zvuků, což může být rozeznění per pomocí proudu vzduchu, jako např. u samců bekasíny otavní, teritoriální bubnování u datlů či používání nástrojů k tlučení jako u kakadu arového. Ptačí volání a písně mohou být velmi složité; zvuk bývá vytvářen v tzv. syrinxu umístěném v průdušnici, a to v místě jejího rozdvojení na průdušky. Některé druhy umí ovládat obě strany syrinxu odděleně, čímž je v jednom čase možný vznik dvou různých písní najednou.

2) Podtrhni v textu, k čemu používají ptáci volání a zpěv?

Ptáci jsou proslulí svými zvukovými schopnostmi. Volání a u některých druhů i zpěv jsou hlavními zvukovými komunikačními prostředky ptáků; ačkoli někteří ptáci využívají i mechanických zvuků, což může být rozeznění per pomocí proudu vzduchu, jako např. u samců bekasíny otavní, teritoriální bubnování u datlů či používání nástrojů k tlučení jako u kakadu arového. Ptačí volání a písně mohou být velmi složité; zvuk bývá vytvářen v tzv. syrinxu umístěném v průdušnici, a to v místě jejího rozdvojení na průdušky. Některé druhy umí ovládat obě strany syrinxu odděleně, čímž je v jednom čase možný vznik dvou různých písní najednou.

3) Zkus si tipnout. Co povídá pták? O čem může být pohádka s podobným názvem?

romská lidová pohádka

Co povídá pták?

Můj sladký, požehnaný (Bože), jeden kovář šel se svou ženou do města. Šli pěšky, ne, dřív autobusy nejezdily jako dnes, a lid chodil pěšky. Slunce pálilo, do města bylo ještě daleko, muž povídá: „Pojď, ženo, sedneme si na chvíli a trochu si odpočineme.“

Dobrá. Posadili se pod strom. Najednou se ozvalo něco jako zpěv. Muž se podívá nahoru – a až nahoře v koruně stromu seděl veliký pták a zpíval.

„Poslouchej, ženo, jak ten pták zpívá! Jen si poslechni, co povídá: Měch, kleště, kladivo! Měch, kleště, kladivo!“ Žena poslouchá, poslouchá. „Ale kdepak, člověče! Víš, co ten pták říká? Nůž, mísa, hrnec!“

„Ženo má, jsi hluchá! Pořád jen se točíš v kuchyni, děláš s nádobím, a myslíš si, že takový vznešený pták bude mluvit o hrncích jako ty?“

„Muži můj, to ty nedoslýcháš! Od rána do večera tlučeš do kovadliny, a zkrátka jsi ohluchl.“

Tak se dohadovali a dohadovali a pták pořád seděl nahoře v koruně stromu a křičel.

Tou cestou šli také dva muzikanti, otec se synem, otec housle pod paždí, syn nesl kytaru. Vzájemně se pozdravili, kam jdeš, kam jdeš? A kovář povídá: „Poslouchejte, strejčku, vy jste hudebník, vy máte dobrý sluch – co to povídá ten pták nad náma?“

Starý poslouchá, poslouchá a pak povídá: „Zahraj mi mou písničku, zahraj mi mou písničku!“

„Promiň, tati, nezlob se, ale ten pták říká: „Je ta kytara tvoje?“ Kluk si vypůjčil kytaru od kamaráda, který nebyl doma, a teď si dělá výčitky, co kamarád řekne, až se vrátí a uvidí – kytara nikde.“

Šel tamtudy farář. Kovář povídá: „Lidi, zeptáme se faráře. Farař je učený člověk, ten nám to vysvětlí.“

Farář přijde, Romové ho pěkně pozdravili, jak se sluší a patří: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“

„Až na věky,“ odpověděl farář.

„Faráři,“ povídá kovář, „vy jste studovaný člověk, hele, poslouchejte, co povídá ten pták.“

Farář poslouchal, poslouchal, oči obrácené k nebi, a pak zazpíval silným hlasem: „Držte se křesťanské víry!“

Tak dlouho se přeli, až pták uletěl.

Každý soudí podle své zkušenosti. Každý hledí na svět svými očima. Každý ví své. Každý věří svému. A co tedy říkal ten pták? Kdo ví. Jenom Bůh a ten, kdo rozumí ptačí řeči.

M. Hübschmanová: Hin man ajsi čhaj, so... Romské hádanky, Fortuna 2003

4) Otázky a úkoly k textu:

- *v čem se ukázka liší od klasické pohádky?*
- *v čem se podobá bajce*
- *pojmenuj hlavní myšlenku*
- *kdo je autorem?*

5) Co by mohl (a)slyšet v ptačí řeči:

- *žák jako ty*
- *horník*
- *lékařka*
- *politik*
- *zloděj*
- *učitelka*